

ПОЗАЧАСОВІСТЬ ЯК ЗАКОНОМІРНІСТЬ РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРИ: ДОСВІД АФОНУ

Відомо, що час – це людський вимір протяжності буття.

Все, що пов'язане з людиною, має вимір у часі.

Архітектура – також.

Архітектура створюється у певному часі, екзистує у часовій протяжності і зникає, як нерідко буває, з часом. Але сам час не зникає, продовжується, а час архітектури переходить у небуття. Небуття часу. У людському вимірі. Архітектура зникає також тоді, коли люди зникають. Люди, які створили цю архітектуру. У певному сенсі вже зникає первісність архітектури, якщо її переосвоюють інші люди, інші користувачі і власники. Це стосується і єгипетських пірамід, про які ми знаємо небагато, і помешкань по вивезених власниках у час голокостів і геноцидів, про які ми стараємося не забути.

Поza часом часу нема – там вічність. Архітектура не може випасти з часу, перейти у вічність, бо у вічності – нічого нема – ані людини, ані архітектури, ані жодної матерії. Кажуть лише самі коливання без нічого, по-людськи – тремтіння – це зрозуміліше. Але «щось» мусить тремтіти, як же без «чогось» і тремтить. Це не по-нашому, не по-людськи. Але фізика каже, що воно тремтить і без «воно». Це – «по-фізичому».

Але – знову «але»-заперечення, без якого ми не вміємо зрозуміти «так» – краще спробуємо «ось»-ствердження. Ось існує час життя людини, час життя роду, етносу, життя нації, може, і час життя людства. Отаке собі самому «тремтіння», якщо дивитись із вічності. Може людство вічне і час йому непідвладний. Ось це, проте, суперечить загальноприйнятому.

Так само – біля людини і з людиною живе її архітектура, людина живе всередині архітектури так довго, що архітектура починає жити в ній самій. Тоді власне людина усвідомлює, що таке архітектура. Тоді починає розуміти – як створювати архітектуру, а заодно навчається при цьому «творити» простір усвідомлено, а не просто його захоплювати і освоювати.

Архітектура земної поверхні називається ландшафтом у німецькомовній транскрипції, а виднокраєм – в українській. Отак ось видно край – а що за ним? Наступний край. Щось наступає, значить з'являється наступність, а з нею поступовість, поступ, ми називаємо. Ділимо протяжності нічого, народжуючи час у найрізноманітніших вимірах. Так легше. Так зручніше. Так прийнято. Час і є виміром протяжності нічого. А вже за час чіпляються усі людські справи та матерії і він тягне цю людську цивілізацію, це людське ніщо.

Напевне, при відсутності людини чи інших подібних на людину істот чи сутностей (тут згадуються образи прибульців-причеп із «Солярісу» Лема-Тарковського, які нестерпно залишаються з людиною назавжди)

створене і усяке інше космічне буття. Але («знову» це «але» – просто людина не здатна пізнавати у інший спосіб, як мандруючи у створеному нею ж лабіринті «але») до його створення вже причасна людина, бо вона побачила його – пам'ятаєте, як у дитинстві дітям було важливо це – «а..., він мене побачив» (у хованках). Побачене – існує. Як ми є і побачили – то існує. Як нема нас – невідомо, чи усе є, бо хто сказав? Хто крім нас самих нас і побачив? У пізнанні, як бачимо до «але» додається ще знак «?».

А чи можна жити в архітектурі, просто у **просто(рі)** і не помічати її, не бачити її, бачити і не бачити, бачачи – не бачити (так вірніше). Так, звичайно, як дихати повітрям і не знати про це, поки нам хтось не скаже. Так і архітектура – поки про неї не сказали, ми її можемо і «не бачити».

Ось про архітектуру, яку можна бачити, а її населяни і творці можуть і не помічати: хтось сказав, що найкраща архітектура, яку не бачиш, або не помічаєш, що в ній живеш.

Афон – є таке місце на землі. Водночас це місце і на небі... Тут бачать і не бачать. Ти бачиш – тебе не бачать. Тут є час і відсутність часу, є перехідні – передчасся, позачасся, часи. Викладене вище – це вступ до Афону.

Афон існував завжди. Поза часом на Афоні не лише монастирі, яких 20, скити чи пустельні анахоретів, яких понад 50. Поза звичним нам часом є час власне Афону, бо він усе ще візантійський і утренья там починається о шостій вечора. Це зручний час для Афону, бо так повелося. Так повелося, що оливні дерева живуть понад тисячу літ і пам'ятають ранніх неофітів, що селилися у печерах. Сьогодні ці оливні сади подекуди злилися з лісами і лише світла зелень їх листя та прочитання поріділих від часу рядів їх вказують на закладення та існування власне первісного саду. Свідки молитов. А ще стіни з каменю, що підпирають ці тисячолітні сади. Складання каменів – це молитва, контемпліяція. Монахи складають, а час розкидає. Тому з ним не дружать, а забуваються у молитвах, читаннях псалмів та літургіях, які непідвладні часу. Ця непідвладність часу переходить на архітектуру – складену з каменів протягом століть, яку не раз розбивали напади піратів та іновірців. Монастирі відбудовувались знову. Архітектура тут – позачасова, вона і візантійська, і середньовічна, а також відповідає найсучаснішим трендам самотворимої архітектури без архітектора, без одномоментного завершення – така архітектура процесу, як плин часу. Оцей плин по часі дає відчуття позачасовості – архітектура не зависає у історії, у стилі, вона весь час живе – або розвивається, або занепадає, добудовується і виникає заново на колись забутих скитах. Непідвладний часу і ритуал богослуження, Літургії, як і щодення монаших спільнот. Тут є відчуття сипучості часу – тут є піщинки часу, дюни і бархани часу, є піщинки, склеєні часом – час зібганий молитвою вервиці...